

тим, що професійно-ціннісні орієнтації проходять тривалий шлях трансформацій від професійних інтересів до професійних цінностей, від професійно-ціннісного ставлення до детермінації професійного саморозвитку.

Особливість професійного самовизначення полягає в тому, що воно пов'язане не стільки з життєвим досвідом особистості, скільки з її уявленням про майбутнє. Формування професійно-ціннісних орієнтацій актуалізується під час профільного і професійного самовизначення учнів, а важелем ефективного професійного становлення особистості є її здатність віднаходити особистісний смисл у майбутній професійній діяльності. Відповідно, професійний вибір є одним із ключових моментів привласнення певних цінностей.

Список використаних джерел

1. Бех, І. (2018). *Особистість на шляху до духовних цінностей*. Київ – Чернівці : «Букрек». 296.
2. Гинсбург, М. Р. (1988). Личностное самоопределение как психологическая проблема. *Вопросы психологии*, 2. 19-26.
3. Романюк, Л. В. (2018). Концепція становлення цінностей особистості раннього дорослого віку в соціокультурному просторі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Психологія*, 6. 71-76. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2018_6_15.
4. Підлісний, М. М. (2020). *Проблеми аксіології та шляхи їх вирішення*. Дніпро : Видавець Біла К. О. 164.
5. Пряжников, Н. С. (1996). *Профессиональное и личностное самоопределение*. Москва: Ин-т практической психологи; Воронеж: НПО «МДЭК». 256.

О.Л. Пруцакова
м. Київ

ЕКОЛОГІЧНІ ЦІННОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ НА КОРИСТЬ ДОВКІЛЛЯ

Статтю присвячено значенню екологічних цінностей у структурі екологічної компетентності особистості і процесі прийняття рішень на користь довкілля, залежності прийняття екологічних рішень від місця екологічних цінностей у ціннісній ієрархії. Продемонстровано необхідність активізації ціннісних аспектів у формуванні екологічної компетентності задля безпечного майбутнього.

Ключові слова: *Екологічна освіта, екологічна компетентність, цінності, прийняття рішень*

Компетентнісний підхід в Україні визнано у якості однієї з провідних стратегій входження у світовий освітній простір. У освітньому законодавстві прийнято низку документів, що стали підставою для перегляду змісту освіти,

системи стандартів й оцінювання навчальних досягнень учнів, що, у свою чергу, зумовило переведення компетентнісного підходу на рівень обов'язкової нормативної реалізації. Специфіка сучасної суспільної й екологічної ситуації спонукає посилення уваги саме до формування екологічної компетентності громадян, що має забезпечити стабільний і невиснажливий розвиток суспільств (Дорожня карта, 2015).

Екологічна, як і будь яка інша компетентність, є комплексною характеристикою і містить як інформаційно-знаннєві, так і діяльнісно-поведінкові складові. Однак обов'язковою умовою трансформації перших у прийняття рішень є вчинок – своєрідне *ціннісне узгодження* – співставлення потенційних (прогнозованих) наслідків прийнятого рішення з їх значущістю для особистості. Відповідно, якщо наслідки виступають значущими для особистості і мають для неї сенс і цінність, то рішення щодо дії приймається, якщо прогнозовані наслідки стосуються і є позитивними для об'єктів, що не є цінними для особистості, то рішення відтерміновується, ігнорується зовсім або приймається на користь тих об'єктів, які, відповідно, становлять для особистості вищу цінність (Кушлик-Дивульська, & Кушлик, 2014).

Тому акцентування саме ціннісного підґрунтя, яке визначає, на користь якого саме об'єкту приймається рішення, у формуванні екологічної компетентності школярів є чи не визначальним. Адже рішення можуть прийматись як на користь довкілля, так і на користь інтересів людини, економічних чи родинних інтересів. При чому перший напрям у більшості випадків явно не є пріоритетним, бо більшість «екологічних рішень» мають відтерміновані у часі результати і тому сприймаються як такі, наслідки котрих вірогідні на 50%. Тож, рішення на користь довкілля приймаються особистостями, для котрих є цінністю навіть не довкілля, а *спільносвіт*, який існує поза межами їх впливу і переживань, однак є системою забезпечення Життя (Маєр-Абіх, 2004).

Притаманний антропоцентризм у взаємодіях з природою посуває екологічні цінності на найнижчі щаблі ієрархії, унеможлиблює розуміння

особистістю прав та гідності природи і її об'єктів. В такій ситуації прийняття рішень і діяльність на користь природі виступає радше винятком, аніж практикою, адже вищі ієрархічні шаблі зайняті цінностями родини, економічними чи майновими. Загалом, антропоцентризм саме і формується в тому випадку, коли природа усвідомлюється не як цінність, а лиш як ресурс.

Суспільні за характером екологічні цінності є результатом суспільного ж онтогенезу, який базується на традиційних формах взаємодії з природою, досвіді врегулювання несприятливих ситуацій і проблем, пов'язаних з природним довкіллям впродовж тривалого часу. Саме несприятливі і загрозові ситуації активізують механізми утворення екологічних цінностей, пов'язані із незадоволенням, ризиками і, відповідно – потребою забезпечити виживання і існування. Водночас, маючи різний досвід споживання і взаємодії з природою, суспільства напрацьовують специфічні екологічні цінності. І, відповідно, повної інтродукції таких цінностей однієї культури в іншу не відбувається (О. Шпенглер). Однак, попри традиційність і стабільність, ціннісна система має бути лабільна до трансформацій і зміни пріоритетів залежно як від соціальних тенденцій, так і від змін у природному довкіллі, викликаних антропогенною діяльністю чи природними катастрофами.

Екологічні цінності особистості формуються стихійно (через повсякденність і соціальні стосунки) і спрямовано (через освітню систему). В першому випадку часто транслуються традиційні екологічні цінності, які у час глобальних викликів часто є застарілими і не забезпечують адекватного механізму прийняття рішень на користь довкілля у час екологічної кризи.

У процесі прийняття рішень активно задіюються ціннісна система і орієнтації. Саме вони забезпечують вектор прийняття рішення у момент конфлікту традицій та звичок і новітньої реальності. Саме цінності задають визначають вибір зі спектру конкуруючих можливостей. Чим значущіша природа для людини – тим екологічнішими за суттю і наслідками будуть його вибори і рішення, що, насамкінець, визначають спосіб життя. А кількість виборів, що оперуються саме екологічними цінностями, мотивами і

ставленнями, є показником екологічної компетентності особистості.

Ціннісна складова активізується, насамперед, у прийнятті раціонально-міркувальних та інтуїтивно-емоційних рішень більше, ніж їх традиційно-досвідних різновидів (Маєр-Абіх, 2004), прийняття котрих базується радше на звичках, традиціях та стереотипах і часто не усвідомлюється.

Констатувальний експеримент засвідчив розуміння школярами важливості процесу прийняття рішень. Практично усі учні основної школи зазначають, що їм доводиться приймати рішення: якщо учні 6 класу вважають, що приймають рішення переважно у важливих справах (53,8%), то учні 7-8 класів (60,3%) – майже щодня. Відповідно учні 6-7 класів це роблять, керуючись переважно власним досвідом, то старші учні, враховують ще й думку батьків (35,6%), друзів (23,3%) та наступні наслідки прийнятих рішень (43,2%). Проте, відчутний відсоток школярів у основній школі приймає рішення спонтанно, не замислюючись (близько 10%).

Хоча учні й усвідомлюють важливість процесу прийняття рішень і власну роль у ньому, у прийнятті рішень на користь довкілля вважають за необхідне брати участь незначна частина школярів (18,7%) з тенденцією до зменшення відсотку зі старшенням. Цей результат корелюється із бажанням вирішувати екологічні проблеми: «вже сьогодні» будуть це робити 73,0% шестикласників, і 23,0 – 21,7% учнів 7 і 8 класів. Однак, старші школярі вважають за можливе вирішувати екологічні проблеми, коли виростуть (26,9%, 34,8%). Значний відсоток учнів 7-8 класів вважають що вирішувати екологічні проблеми слід, якщо професія пов'язана з охороною природи (відповідно 50,0 та 35,3%). Частина школярів вважають, що взагалі ніколи не будуть брати участь у вирішенні екологічних проблем, оскільки це їх не стосується (7,6%).

Сформованість екологічних цінностей визначається не деклараціями, а кількістю виборів на користь природи. Тому показовим є розлад у визнанні школярами права на життя і свободу для живих істот і здійснення природонебезпечних дій щодо них (94,6% школярів).

Тож, попри загальне розширення традиційної екологічної проблематики

тематикою та наскрізною лінією «Екологічна безпека та сталий розвиток» формування екологічних цінностей і ціннісних орієнтацій залишається декларацією, а не технологією навіть у час їх зростаючої актуальності і дієвості. Що значно утруднює формування екологічної компетентності особистості, презентування особистості як такої, що знає, цінить, вміє і готова приймати рішення і обирати збереження довкілля, поступаючись власними несуттєвими інтересами і потребами, особистості, орієнтованої і грамотної щодо майбутнього – «futures literacy» (Miller, 2020), формування котрої і виступає освітньою ціллю.

Список використаних джерел

1. Дорожная карта по осуществлению Глобальной Программы действий по образованию в интересах устойчивого развития. Взято з https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000230514_rus
2. Кушлик-Дивульська, О., & Кушлик, Б. (2014). *Основи теорії прийняття рішень*. Київ. НТУУ «КПІ». Взято з <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/6917/1/13-14-055.pdf>
3. Маєр-Абіх, К. (2004). *Повстання на захист природи. Від довкілля до спільносвіту*. Київ: Лібра.
4. Mille, R. (2020). *Futures Literacy: A hybrid strategic scenario method*. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/222053294>

О.Д. Рейпольська
м. Київ

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗДО: СТРУКТУРА ТА ШЛЯХИ ПРОЕКТУВАННЯ

Статтю присвячено проблемі проектування освітнього середовища закладу дошкільної освіти для індивідуального розвитку старшого дошкільника. Презентовано загальні засади проектування освітнього середовища, форми і методи педагогічної діяльності в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. Надано аналіз даних, отриманих під час контрольного етапу педагогічного експерименту.

Ключові слова: *освітнє середовище, освітнє середовище закладу дошкільної освіти, проектування освітнього середовища, індивідуальний розвиток дитини.*

Важливість розв'язання проблеми проектування освітнього середовища нині зумовлена необхідністю його цілісного оновлення і приведення у відповідність до загальних трансформаційних змін, які відбуваються в суспільстві. У новій редакції державного стандарту дошкільної освіти України (Базовий компонент, 2021) наголошено, що побудова освітнього процесу з